

УДК 351.88:353

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ СПІВРОБІТНИЦТВА З УГОРЩИНОЮ)

Розкриваються характер, форми та методи державного управління регіональним розвитком прикордонних українсько-угорських територій. На прикладі співробітництва з Угорщиною показано процес узгодження спільної політики транскордонної співпраці, проаналізовано пошук та реалізацію найбільш перспективних сфер взаємного зацікавлення, визначено чинники, що стримують розвиток прикордонних територій та показано ймовірні шляхи подолання негативних явищ.

Раскрываются характер, формы и методы государственного управления региональным развитием приграничных украинско-венгерских территорий. На примере сотрудничества с Венгерьской Республикой показан процесс согласования совместной политики трансграничного сотрудничества, проанализирован поиск и реализация самых перспективных областей взаимных интересов, определены факторы, которые сдерживают развитие приграничных регионов, показаны вероятные пути преодоления негативных явлений.

Character, forms and methods of public administration development of border-line regions on the border of Ukraine – Hungary are shown. On an example of cooperation with the Hungarian Republic the coordination of joint policy of transboundary cooperation is shown. Search and realization of the most perspective areas of mutual interests are analyzed. Factors which constrain development of frontier regions are certain. Probable ways of overcoming of the negative phenomena are shown.

Останнє розширення Європейського Союзу спричинило суттєві зміни у характері розвитку прикордонних регіонів України. Основою цих змін стало те, що Україна, отримавши спільний з ЄС кордон, повинна здійснювати у своєму прикордонні узгоджену з європейською спільнотою політику. Це вимагає формування у таких регіонах нової системи державного управління, яка б враховувала цілий комплекс вимог, що впливають з європейських стандартів регіонального розвитку. В цьому контексті безпосередня управлінська діяльність у прикордонних регіонах України, в тому числі й на українсько-угорському пограниччі, потребує удосконалення і приведення у відповідність до сучасних вимог євроінтеграційного характеру.

Питанню українсько-угорських стосунків присвячена значна кількість наукових розробок, які тією чи іншою мірою розкривають проблеми державного управління. Вони, переважно, стосуються історичних аспектів та двосторонніх відносин новітнього часу. Проте, в останні роки появились серйозні дослідження сучасності, до яких можна віднести праці О. Дергачова [1], В. Литвина [2], В. Білана [3], Ф. Шевченка [4]. Особливо важливе значення має випуск двотомного видання Інституту історії НАНУ “Україна і Європа (1990-2000 рр.)”, перша частина якого “Україна в міжнародних відносинах з країнами Центрально-Східної Європи” містить ґрунтовний аналіз українсько-угорських стосунків [5; 6]. Однак, комплексних наукових розробок, які б розкривали державне управління розвитком прикордонних з Угорщиною регіонів України в контексті європейської інтеграції, поки-що, на жаль, немає.

Проблеми прикордонного та транскордонного співробітництва, розвитку єврорегіонів, учасником яких виступає Україна, досліджуються досить інтенсивно. Проте наукові розробки, зазвичай, присвячуються лише якомусь певному аспекту (історичному,

політичному, економічному тощо) і висвітлюють державно-управлінську складову. З позицій державного управління не здійснено й теоретичне узагальнення розвитку прикордонних регіонів з Угорською Республікою — державою-членом ЄС — характер відносин з якою, значною мірою впливає на процес європейської інтеграції України.

Тому існує потреба наукового осмислення державно-управлінської діяльності у прикордонних з ЄС регіонах України, визначення перспектив регіонального розвитку конкретних територій, осмислення їх місця і ролі у процесі європейської інтеграції, виявлення головних перешкод та розробки шляхів їх подолання.

Успішний розвиток відносин на основі європейської інтеграції об'єктивно ставить питання про інтенсифікацію співпраці на кордоні України та Угорщини. Цього вимагає й характер розвитку сучасних європейських міждержавних стосунків двостороннього характеру. Адже, незважаючи на те, що українсько-угорські відносини покращилися, повністю подолати численні упередження, які накопичувалися десятиками років, не вдалось й до сьогодні. До таких стереотипів можна віднести зокрема й те, що деякі угорські науковці, наприклад, Г. Шабо (Gyula Szaby), вважають, що існуючі нині кордони знищили соціально-економічні структури, які функціонували століттями і стали перешкодою процесові формування макрорегіонів. В результаті цього відбулась дисфункція структури з обох боків кордону. Регіони ставали периферійними з точки зору економіки і просторової структури, прикордонні міста збідніли. Тому, Г. Шабо висловлює думку, що існує ймовірність подальшого виникнення проблем [7]. У цьому випадку з позицій регіоналістики зачіпається надзвичайно небезпечне питання кордонів, яке, як показує історія, багато разів призводило до виникнення серйозних конфліктів. До того ж регіон українського Закарпаття не становить окремої географічної цілісності. Сьогодні його площа — 12 800 км² південних схилів Карпат. На півночі ці терени межують з територією Львівщини та Івано-Франківщини, на півдні — з Угорщиною та Румунією, а на заході — з Польщею та Словаччиною. Сам термін “Закарпаття” появився у час формування Карпатської України (1938-1939 рр.). У міжвоєнний період цей регіон називали “Карпатська Русь”, “Закарпатська Русь” або “Підкарпатська Русь”.

Офіційні стосунки між Україною та Угорщиною вже довгий час є стабільно хорошими. Їх фундамент був закладений актом доброї волі з боку Угорщини. Адже саме вона — перша з усіх держав-сусідів — підписала у травні 1993 р. Договір про основи добросусідства і співробітництва [8], який сьогодні є надійним підґрунтям для розвитку прикордонних регіонів в контексті європейської інтеграції. Однак теперішні контакти українського прикордоння ускладнені відмінностями у адміністративній структурі та у владних компетенціях окремих територіальних органів. Ця проблема має загальний характер і стосується не лише України. Наприклад, держави-члени ЄС мають труднощі у стосунках з Румунією, в адміністративній структурі якої відсутній, порівняно з Угорщиною, макрорегіональний рівень (статистичні субрегіони). Цей рівень відповідає NUTS-4 (Nomenclature of Units of Territorial Statistics) — прийнятій у ЄС статистичної класифікації.

Розвиваючи прикордонну співпрацю, необхідно враховувати, що органи місцевого самоврядування Угорщини мають набагато більші владні повноваження, ніж в Україні. Передача цих повноважень українському місцевому самоврядуванню відбувається, проте сьогодні ще державне управління продовжує залишатися досить централізованим, а соціально-економічні трансформації, як основа децентралізації, відбуваються надто повільними темпами. Окрім того, занадто часто, з позицій європейських розуміння децентралізації, здійснюються зміни у законодавчому забезпеченні діяльності місцевого самоврядування України. Причому ці зміни далеко не завжди сприяють покращенню ситуації у регіонах.

Проблеми управлінського характеру в українсько-угорському прикордонному співробітництві часто виникають й через те, що органи місцевого самоврядування Угорщини мають високий ступінь незалежності у прийнятті рішень, тоді як українська управлінська структура у регіонах є досить бюрократичною та неповороткою. Зокрема, в державному управлінні Угорщини немає аналога українській районній державній адміністрації (у Закарпатті їх тринадцять). Натомість сформовано систему мікрорегіонів, що відповідають NUTS-4. Однак вони не виконують жодних адміністративних функцій. Специфікою трансграничних територій України та держав ЄС є й те, що тут розташовані мікрорегіони, кордони яких не співпадають із статистичними кордонами угорських та українських адміністративних утворень. У більшості держав Європейського Союзу існують територіальні утворення, що відповідають статистичним одиницям NUTS-3.

Цьому рівневі в Україні відповідає найнижча ланка державної влади — районна державна адміністрація. А найнижчим рівнем державної влади для Угорщини є рівень НАУТВА-2 — комітат.

Відмінності в управлінській системі у прикордонних регіонах, безумовно, перешкоджають підвищенню ефективності транскордонної співпраці. Проте обидві держави надають їй великого значення. І хоча співпраця у сфері культури, освіти, науки та молодіжного обміну розвинена краще, відіграє вагомішу роль у стосунках між Україною та Угорщиною, тим не менше, незважаючи на різні адміністративні перешкоди, останнім часом поживалося співробітництво економічного характеру і зв'язки між підприємцями та їхніми об'єднаннями. Більшість учасників, які працюють у сфері транскордонного співробітництва, вважають, що таку тенденцію необхідно зміцнювати шляхом посилення господарських контактів, адже для багатьох з них участь у економічному житті у прикордонних регіонах зводиться до транскордонного підприємництва. Ним здебільшого займаються угорські підприємці, які розміщують інвестиції за межми своєї держави.

Безпосередні інвестиції у Закарпаття уряд Угорщини вважає одними з найважливіших напрямків підприємництва. Тут створено спеціальну інституцію — торгово-промислово палату, до компетенції якої входить встановлення та підтримка економічних транскордонних контактів. Про характер українсько-угорської економічної співпраці свідчить й той факт, що в Торгово-Промисловій Палаті Угорщини у місті Ньиредьхаза (Nunegyháza) створено спеціальний департамент в українських справах, який обслуговує угорських підприємців. Тут вони отримують детальну інформацію стосовно перспектив інвестування в Україну, торговельних партнерів, податкових правил, порядку реєстрації фірм тощо.

Незважаючи на зусилля управлінського характеру, українсько-угорська транскордонна співпраця загалом розвивається дуже повільними темпами. Однією з історичних передумов появи такої ситуації є, безумовно, зміна внутрішнього політичного устрою держав і тривала економічна криза, яка розпочалася після розпаду СРСР. До того часу, виходячи з політичних та мілітаристичних інтересів соціалістичного устрою, у прикордонних регіонах не розташовувалися важливі виробничі об'єкти. У Закарпатську область не вкладалися більш-менш значні інвестиції, які могли би послужити рушійною силою для розвитку регіону. Перехідний період, який став наслідком зміни системи державного управління, також негативно позначився на прикордонних регіонах. Підприємства, що діяли у регіоні, у переважній більшості безпосередньо залежали або були лише поставщиками великих підприємств, що функціонували у глибині держав. Через те головні підприємства у час кризи приймали рішення щодо ліквідації у першу чергу своїх дочірніх утворень на периферії. Це викликало серйозні проблеми у сфері зайнятості у прикордонних регіонах як України, так і Угорщини й зумовило негативні демографічні процеси — міграцію молодих та кваліфікованих працівників за межі регіонів.

Незважаючи на тривалий період трансформації, внаслідок впливу негативних чинників українсько-угорська транскордонна співпраця між регіонами, областями та мікрорегіонами перебуває сьогодні на нижчому рівні, ніж загальнодержавна і виражається, як правило, в офіційних та формальних заходах. Це характерно для багатьох рівнів і типів співпраці. Однак, в останні чотири роки спостерігаються певні позитивні зміни. Усе частіше виникає конкретне співробітництво під час реалізації двосторонніх проектів. Воно здебільшого є результатом зацікавленості в можливість отримання дотацій з коштів ЄС, наприклад з програм PHARE, INTERREG тощо, на заході транскордонного характеру.

Дослідження урядових програм України дає підстави стверджувати, що транскордонна співпраця перебуває на первинній стадії і тому потребує інтенсифікації по багатьох важливих напрямках. У першу чергу, необхідно вирішувати економічні питання, адже вони значною мірою впливають на інші сфери співробітництва. Перспективною, на наше переконання, може бути українсько-угорська транскордонна співпраця у сфері науки та освіти (трансфер сучасних програм навчання, педагогічних інструментів та методів), сільського господарства (особливо професійного навчання та вивчення кращого досвіду), охорони проти повеней, утилізації відходів та стоків. Повені і забруднення навколишнього природного середовища, які особливо негативно проявилися в останні роки у прикордонних регіонах Румунії, Угорщини і України, поставили ці держави перед необхідністю розробки спільних планів запобігання катастрофам.

Найкращим прикладом зусиль трьох сусідніх держав стало створення системи моніторингу вздовж р. Тиса. Окрім того, у 2006-2008 рр. в рамках Програми Добросусідства Угорщина — Словаччина — Україна INTERREG IIIA/TACIS був реалізований проект розробки українсько-угорських комплексних планів протипаводкового захисту, розвитку водного господарства та оновлення заплавлених територій в регіоні Берег (Bereg — адміністративна одиниця — “комітат” — І. К.) і басейні р. Боржава [9].

Широким полем українсько-угорської транскордонної співпраці повинні стати торговельні відносини. Сьогодні показники експорту та імпорту товарів мають тенденцію до зростання, хоч рівень експорту з України до Угорщини вищий, ніж з Угорщини до України [10]. При цьому слід зважити на те, що статистичні дані України не співпадають з даними угорської сторони, тобто Євростату [11]. Загалом українські фірми у сфері транскордонної співпраці більш активні, ніж угорські, особливо щодо інвестицій у великих містах та на більш віддалених ринках. За показником привабливості столиць Будапешт можна вважати місцем потенційної локалізації українських інвестицій, але Київ не входить до сфери першочергового зацікавлення угорських підприємців. В однічному контексті, з точки зору України, рівень інвестування угорських фірм є відносно високим, але за критеріями Європейського Союзу обсяги інвестування Угорської Республіки не лише у прикордонних регіонах, а й в Україні загалом вважаються несуттєвими [12].

В цілому, розширення ділового співробітництва між Україною та Угорщиною, а також українсько-угорський товарообіг ще не відповідають існуючому потенційним можливостям двох сусідніх країн і не досягли рівня 80-90-х рр. XX ст., коли загальним обсяг міждержавного товарообігу між Україною та Угорщиною перевищував 2 млрд. доларів. Однак статистичні дані щодо обсягів зростання товарообігу між Угорщиною та Україною свідчать про тенденцію стратегічного повернення Угорщини на так званий “східний” ринок, зокрема український [13]. Характерним є також й те, що у жодному з прикордонних регіонів обох держав не спостерігається процесів цілковитої або часткової делокалізації господарської діяльності на території сусідньої держави.

Серйозною перешкодою для українсько-угорської транскордонної співпраці була і залишається низька купівельна спроможність населення України та досить обмежений з точки зору ЄС асортимент українського виробника. В Угорщині ж головною перешкодою є відносно малий ринок збуту, хоча купівельна спроможність населення є значно більшою.

Важливим чинником, що повинен враховуватись у характері державного управління у прикордонних українсько-угорських регіонах виступає міграція та пов'язані з нею соціальні зміни. Українсько-угорська міграція появилася наприкінці 80-х рр. XX ст. Головний напрям міграції українців — західні регіони Угорщини та Будапешт. Наприклад, у 2000 р. баланс міграції у Закарпатті був позитивним і становив 2 498 осіб. З них 1 259 осіб виїжджали у такі країни, як: Німеччина — 33,9 %; Угорщина — 32,4 %; США — 11,1 %; Чехія — 9,8 %; Ізраїль — 8,9 % [14]. На сьогодні міграція в Україні є надзвичайно гострою проблемою. Вона посилюється. З України продовжується відплив кваліфікованої робочої сили і молоді.

Процеси міграції у окремих частинах прикордоння мають різний характер. На думку угорських вчених, на їх територію відбувається наплив емігрантів з усієї території України, а не лише з розташованих у прикордонні регіонів. Г. Шабо вважає, що головною передумовою виникнення такої ситуації є наявність угорської національної меншини в Україні і вважує, що еміграція у зворотній бік відбувається дуже рідко [7].

Більшість українських мігрантів працює в Угорщині у сфері сільського господарства. Тому у період посівних польових робіт з України виїжджає велика кількість сезонних робітників, які виконують роботи за значно меншу платню, аніж угорські працівники. До українських сезонних заробітчан в Угорщині загалом ставляться як до емігрантів, хоча очевидно, що вони повинні мати спеціальний статус. Другою за чисельністю групою українських трудових мігрантів є постійні емігранти. Це здебільшого представники угорської меншини в Україні, тобто особи, які знають мову, мають досить високий рівень освіти і, як правило, працюють у сфері послуг.

Необхідність посилення українсько-угорського прикордонного контролю викликана привабливістю рівня проживання у ЄС, особливо для численних нелегалів — вихідців з країн Азії, які на сьогодні становлять реальну загрозу. Нині нелегальна міграція вже перевищує легальну. За офіційними даними Державної

прикордонної служби України у 2008 р. під час спроби нелегального перетину українсько-угорського кордону було затримано понад 3,5 тис. осіб.

Досить поширеною, хоч і малоперспективною формою транскордонного руху є односторонні переїзди з торгівельною метою. У Закарпатті така співпраця є досить розповсюдженою і важливою тому, що через економічні труднощі такий тип заробітку подекуди становить єдине джерело життєзабезпечення. Окрім того, існує значна різниця у цінах на товари в Україні та Угорщині. Це — вагома причина, яка сприяє розвитку дрібної торгівлі між державами. Сьогодні характер такої торгівлі дещо змінився: якщо раніше мешканці Закарпаття приїздили у прикордонні регіони Угорщини з метою закупівлі товарів, то тепер усе частіше громадяни цієї держави відвідують Україну з метою закупівлі товарів. Однак такі шоп-тури не є дуже частими та розповсюдженими, здебільшого відбуваються до міст, розташованих у прикордонних регіонах, і рідше — до віддалених від кордону місцевостей.

Суттєвим фактором, що повинен враховуватись у державному управлінні у прикордонних українсько-угорських регіонах, виступає висока частота особистих контактів мешканців по обидва боки кордону. Суспільні відносини у прикордонні на найнижчому рівні проявляються у вигляді відвідин приятелів та родичів, здійсненні закупівель для власних потреб на іншому боці кордону. Важливо, що обидва регіони дуже подібні за багатьма соціально-економічними ознаками: периферійність, складна економічна ситуація, подібна ментальність мешканців, подібний світогляд. Тому, незважаючи на різницю у соціально-економічному розвитку який більшість населення вважає головною відмінністю прикордоння немає підстав стверджувати, що ці регіони істотно відрізняються між собою [15]. Специфічною рисою є й те, що українське населення більш політично заангажоване, а отже й краще розуміє політичні відмінності між державами, яким мешканці Угорщини не надають великого значення.

Сьогодні державне управління регіональним розвитком, підвищення ефективності українсько-угорської транскордонної співпраці ускладнюється багатьма негативними факторами. До них, зокрема, належать: наявність вівозного режиму, довгий термін очікування при переїзді через кордон, відмінності у організації системи місцевого самоврядування, що зумовлює обмеження в управлінських компетенціях, централізований характер адміністративної системи України, зокрема українських прикордонних та митних служб. Окрім того, погіршують налагодження транскордонних контактів надто ускладнені бюрократичні процедури організації та здійснення транскордонної співпраці, а також часті і мало прогнозовані зміни у законодавстві.

Європейський Союз поки-що не відіграє істотної ролі у регіональному розвитку українсько-угорського прикордоння. Однак можна очікувати, що ця роль суттєво зросте за умови інтенсифікації процесу європейської інтеграції України. У такому випадку можна очікувати суттєвої зміни функцій ЄС, який зможе стати каталізатором розвитку у цьому регіоні. Нинішня політика Спільноти та ресурси, які виділяються на її проведення, покращують взаємозв'язки і спільний розвиток територій українсько-угорського прикордоння. Підстави сподіватись на такий розвиток відносин дає й те, що сьогодні уже отримано позитивний ефект від використання ресурсів, вкладених ЄС у розвиток транскордонної співпраці Україна-ЄС, хоча вони почали надходити нещодавно. Однак більшість коштів ЄС спрямовується на первинні організаційні заходи, зокрема на двосторонні конференції та семінари з обміну досвідом, а не на конкретну економічну співпрацю чи реалізацію проектів капітального будівництва, наприклад, щодо покращення транспортної інфраструктури, охорони навколишнього природного середовища тощо. Така тенденція властива й проекту розробки українсько-угорських комплексних планів протиаводковго захисту.

Негативне значення має також й те, що оголошення про тендери публікуються часто з великим запізненням. Для підготовки якісної конкурсної документації виділяється замало часу. Окрім того, потенційним бенефіціарам, як правило, складно отримати від представників державної влади інформацію, необхідну для оформлення заявок на отримання коштів від ЄС, а також знайти кваліфікованих експертів, які б мали відповідні знання, володіли мовою і могли б надавати допомогу не лише при написанні заявок, а й забезпечували б ефективне впровадження проектів. Умовою участі у проєктах ЄС українських бенефіціарів, за незначними винятками, є наявність партнера з боку ЄС. А це означає, що іноземного партнера, при обмеженнях у часі, шукають лише для формального виконання умови дво- або тристоронньої участі у проєкті. Тому така співпраця насправді не приносить очікуваної віддачі. Проте й за

таких обставин підтримка коштами ЄС все-таки дає можливість здійснювати важливі заходи транскордонного характеру.

Розвиток транскордонної співпраці між Україною та Угорщиною здійснюється, перш за все, завдяки особистим контактам. Безпосередні знайомства та довіра між людьми відіграють важливу роль як у конкретній економічній співпраці, так і на державному рівні. Через високу інтенсивність особистих контактів набагато більша активність у транскордонному співробітництві спостерігається між районами та подібними до них адміністративно-територіальними одиницями, аніж між представниками регіонального чи центрального рівнів. У встановленні і розвитку транскордонних взаємозв'язків найбільш активну участь беруть суб'єкти, які здійснюють повноваження у певних сферах, зокрема: управління з охорони навколишнього середовища, водного господарства, торгово-промислові палати, заповідники, представники економічного сектору, громадські організації тощо. Разом з тим, діяльність великих організацій, які були спеціально створені з метою підтримки та розвитку транскордонної співпраці і покращення умов життя мешканців цих територій виявилася неефективною через надто заповільнений характер. Тому очевидно, що майбутнє у регіональному розвитку українсько-угорського прикордоння належить невеликим організаціям, які будуть зорієнтовані на реалізацію конкретних проєктів, а не на опрацювання і нагляд за виконанням загальних стратегій розвитку.

Позитивним фактором процесу удосконалення державного управління виступає те, що в останні роки опрацьовано моделі та зразки структур і практик транскордонної співпраці. Наприклад, розроблені спільні концепції розвитку транскордонних регіонів, серед яких — Концепція спільного розвитку прикордонних територій України та Угорщини, затверджена у 2003 р. З угорської сторони вона охоплює регіон Саболч-Сатмар-Берег, а з української — Закарпаття. Важливо, що прикордонна співпраця стала більш систематичною — її учасники постійно контактують між собою і щоразу більше зосереджуються на реалізації конкретних проєктів регіонального розвитку. Також ЄС виділяє кошти для проведення навчання і тренінгів для експертів — представників усіх прикордонних держав. Навчання включає обмін практичним досвідом і методологією здійснення діяльності у різних сферах. Завдяки цьому створена і постійно удосконалюється робота мережі експертів, які здатні кваліфіковано підготувати документацію для отримання коштів від ЄС шляхом участі у конкурсах.

Удосконаленню державного управління регіональним розвитком українсько-угорського прикордоння сприяє координація економічних відносин між Україною й Угорщиною, яка здійснюється через діяльність міжкурядової українсько-угорської комісії з питань торговельно-економічного і науково-технічного співробітництва та функціонування торгово-промислових палат двох країн. Угорсько-українська секція яка діє при торгово-промисловій палаті Саболч-Сатмар-Березької області була створена у квітні 2001 р., а у вересні того ж року на виконання угоди про співпрацю між торгово-промисловими палатами України та Угорської Республіки на базі Закарпатської палати розпочала роботу українсько-угорська секція. Їх завдання полягає в активізації підприємницьких і торговельно-економічних зв'язків між прикордонними областями України та Угорщини [16].

Отже, у державному управлінні регіональним розвитком прикордонних українсько-угорських територій відбулися певні позитивні зміни. Це зумовило значне покращення інфраструктури переходів на кордонах. Однак у зв'язку з інтенсифікацією руху та посиленням контролю, особливо після вступу Угорщини до ЄС, й надалі залишається досить тривалим час перетину кордону. Між адміністративно-територіальними одиницями прикордонних регіонів нав'язалися позитивні контакти, які виходять за межі суто офіційних і протокольних. Усе більше реалізується спільних проєктів, особливо у сфері культури та спорту. Створені в українсько-угорському прикордонні євро регіони також заохочують підприємства, установи, організації, які працюють на їх території, до налагодження транскордонних контактів. Це дає можливість учасникам з України вже сьогодні розпочати процес адаптації своєї діяльності до умов ЄС. Більшої інтенсивності набула співпраця у сфері туризму. Її першими результатами стало визначення спільних туристичних шляхів та територій і видання спільної українсько-угорської туристичної карти регіону Верхньої Тиси.

Загалом, покращення управління спричинило інтенсифікацію стосунків, зблизило мешканців прикордоння, дало можливість більше зрозуміти культуру та традиції сусідів, що у свою чергу суттєво знизило ймовірність міжетнічних конфліктів. Однак, утвердження

європейського характеру регіонального розвитку в українсько-угорському прикордонні все ще перебуває на стадії становлення. А це вимагає й удосконалення системи державного управління у цій сфері.

Перспективою подальшого дослідження може бути вивчення державного управління прикордонних з Україною регіонів інших держав-членів ЄС.

Список використаних джерел

1. *Адамський В.* Українська державність у ХХ столітті : Іст.- політологічний аналіз / Віктор Адамський, Борис Андреев, Євген Бистрицький [та ін.] ; (ред.) Олександр Дергачов. — К. : Політична думка, 1996. — 435 с.
2. *Литвин В.* Українсько-угорські відносини: історичні традиції та нові обрії співробітництва / В. Литвин // *Голос України*. — 2004. — 28-29 травня.
3. *Блан В.* Українсько-угорське співробітництво: формування системи міждержавних відносин у 1990-х роках : Автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.02 / В. Блан; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. — Львів, 2004. — 20 с.
4. Українсько-угорські історичні зв'язки / редкол. : Ф. П. Шевченко (відп. ред.) [та ін.] ; АН УРСР. Ін-т історії. І К. : Наук. думка, 1964. І 250 с.
5. Україна в міжнародних відносинах з країнами Центральної та Південно-Східної Європи. // Україна і Європа (1990 — 2000 рр.). : анотована іст. хроніка : у 2-х ч. / НАН України ; Ін-т історії. І К., 2001. І Ч 1. І 308 с.
6. Україна в міжнародних відносинах з країнами-членами Європейського Союзу Україна і Європа (1990 -2000 рр.). : анотована іст. хроніка : у 2-х ч. / НАН України ; Ін-т історії. І К., 2001. І Ч 2. І 123 с.
7. *Szaby G.* Współpraca transgraniczna na pograniczu Węgiersko-Rumunskim oraz Węgiersko-Ukraińskim / Gyula Szaby // *Nowe granice Unii Europejskiej — współpraca czy wykluczenie? ; (redakcja naukowa) Grzegorz Gorzelak, Katarzyna Kror. I Warszawa : Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR. I ss. 109-132.*
8. Договір про основи добросусідства та співробітництва між Україною і Угорською Республікою [Електронний ресурс] І Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
9. Програми Добросусідства Угорщина і Словаччина і Україна INTERREG IIIA/TACIS [Електронний ресурс] І Режим доступу : <http://www.bereg.vodhosp.uzhgorod.ua/index.php>.
10. Держкомстат України [Електронний ресурс] І Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
11. Eurostat [Електронний ресурс] І Режим доступу : http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1090,30070682,1090_33076576&_dad=portal&_schema=PORTAL.
12. European Union international trade in services. Analytical aspects. Data 2003-2006. Statistical books 2008 edition [Електронний ресурс] І Режим доступу : http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-EB-08-001/EN/KS-EB-08-001-EN.PDF.
13. *Кіш С.* Україна — Угорщина: сучасні пріоритетні напрями співробітництва / С. Кіш // *Персонал. Журнал інтелектуальної еліти*. І 2006. І № 10. І С. 13-18.
14. Eurostat [Електронний ресурс] І Режим доступу : http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=2173,45972494&_dad=portal&_schema=PORTAL&mo=containsall&ms=Hungary+-+Ukraine+migration&sa=&p_action=SUBMIT&l=ru&co=equal&ci=,&po=equal&pi=,&an=product_type&ao=containsall&av=ITY_&as=0&ad=text&na=1.
15. *Ткач Д.* Сучасна Угорщина в контексті суспільних трансформацій / Д. Ткач ; Міжрегіональна академія управління персоналом. — К. : МАУП, 2004. — 480 с.
16. *Бабинець І.* Закарпаття в системі міждержавних відносин України і Угорської Республіки (1991 — 2004 рр.) : Автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / І. Бабинець; Ужгор. нац. ун-т. — Ужгород, 2004. — 24 с.

Надійшла до редакції 20.04.2009
Рекомендована до друку 19.06.2009

